

Nowelizacja art. 209 k.k.

{ Zespół Ekspertów ds. Alimentów 9 maja 2017 r.

⌘ W dniu 8 maja 2017 r. Prezydent RP podpisał ustawę z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów

NOWELIZACJA

- ⌘ Przesłępstwo niealimentacji (art. 209 k.k.)
- ⌘ 1) Znamię uporczywości
- ⌘ 2) Skutek w postaci narażenia osoby uprawnionej na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych
- ⌘ 3) Zagrożone grzywną, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności do lat 2.

Jak było do tej pory?

- ⌘ 1) Brak znamienia uporczywości
- ⌘ - w to miejsce wprowadzono „jeżeli łączna wysokość powstałych wskutek tego zaległości stanowi równowartość co najmniej 3 świadczeń okresowych albo jeżeli opóźnienie zaległego świadczenia innego niż okresowe wynosi co najmniej 3 miesiące”

Co się zmieni?

⌘ 2) Przestępstwo materialne (skutkowe)
uchylania się od wykonania obowiązku
alimentacyjnego będzie typem
kwalifikowanym

Co się zmieni?

- ⌘ 3) Wprowadzono nowy typ podstawowy – przestępstwo formalne niealimentacji, którego popełnienie nie jest uzależnione od skutku narażenia na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych
- ⌘ - czyn ten będzie zagrożony grzywną, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku

Co się zmieni?

- ⌘ 1) do tej pory – „ciążący z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązek opieki”
- ⌘ 2) będzie – „obowiązek alimentacyjny określony co do wysokości orzeczeniem sądowym, ugodą zawartą przed sądem albo innym organem albo inną umową”

Co się zmieni?

⌘ Art. 209 § 4. Nie podlega karze sprawca przestępstwa określonego w § 1, który nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego uiścił w całości zaległe alimenty.

Czynny żal

- ⌘ jeżeli nie później niż przed upływem 30 dni od dnia pierwszego przesłuchania w charakterze podejrzanego sprawca przestępstwa określonego w § 1a uiszczył w całości zaległe alimenty
- ⌘ Przesłanka negatywna: wina i społeczna szkodliwość czynu przemawiają przeciwko odstąpieniu od wymierzenia kary

Odstąpienie od wymierzenia kary

- ⌘ 1) skuteczność działań podjętych wobec dłużników alimentacyjnych w 2014 r. wyniosła 8,3%, a łączne wydatki na świadczenia z funduszu alimentacyjnego wyniosły około 1,5 mld zł i były o 1,4% wyższe niż analogiczne wydatki w 2013 r.
- ⌘ 2) blisko 50% wszczętych postępowań przygotowawczych o czyn z art. 209 § 1 k.k. zostało umorzonych, przy czym podstawą 20% umorzeń była okoliczność, że czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego.

Uzasadnienie zmian

- ⌘ Zdaniem autorów projektu znamiona „uporczywości” oraz „skutku narażenia” rodzą wiele kontrowersji zarówno w doktrynie jak i w orzecznictwie, nie sprzyjając stabilności judykatów i nie przyczyniając się do pełnej karnoprawnej ochrony osób pokrzywdzonych.
- ⌘ poprawa efektywności egzekwowania przez osoby uprawnione świadczeń alimentacyjnych oraz wyeliminowanie aktualnych i niepożądanych zjawisk w postaci celowego uchylania się osób zobowiązanych do alimentacji od prawnego obowiązku alimentacji przez zatajanie uzyskiwanych dochodów i posiadanego majątku

Uzasadnienie zmian

⌘ „błędne jest wprowadzenie karalności dodatkowego typu czynu zabronionego poprzez eliminację znamienia narażenia na zaspokojenie potrzeb życiowych uprawnionego, bowiem aspekt sytuacji materialnej uprawnionego powoduje pewien automatyzm karalności. Sędziowie również stoją na stanowisku, że przestępstwo tzw. niealimentacji nie powinno być w ogóle zagrożone karą pozbawienia wolności, bowiem osadzenie sprawcy w rzeczywistości przekreśla możliwość wywiązania się z nałożonego obowiązku, a więc w rzeczywistości obraca się przeciwko osobie uprawnionej”

⌘ pismo prezesa SA w Krakowie z 22 listopada 2016 r.,

Krytyczne głosy środowiska sędziów.

- ⌘ „przepis ten przewiduje karę pozbawienia wolności za długi” (pismo prezesa SA we Wrocławiu z 23 listopada 2016 r.)
- ⌘ Prezes Sądu Rejonowego w Nysie zaproponował przesunięcie treści art. 209 § 1 k.k. do Kodeksu wykroczeń, co odciążałoby system penitencjarny i zredukowało populację skazanych, przy pozostawieniu bez zmian aktualnie obowiązującego art. 209 § 1 k.k.

Głosy krytyczne

- ⌘ Nowelizacja stanowi nieuzasadnione rozciągnięcie odpowiedzialności karnej za niewywiązywanie się za zobowiązania o charakterze cywilno-prawnym. Nie zdyscyplinuje to osób zobowiązanych do alimentacji, a tylko uzasadnione przekonanie osiągnięcia takiego celu może stanowić założenie zmiany przepisów karnych. Najpierw powinno się podjąć działania zmierzające do poprawy ściągłości zadłużeń alimentacyjnych. Ci, którzy z wyboru uchylają się od alimentacji, nadal będą się od niej uchylać, natomiast osoby, które często nie ze swojej winy znajdują się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej (utrata pracy, zły stan zdrowia), będą ścigane z tytułu nierealizowania obowiązku alimentacyjnego
- ⌘ pismo wiceprezesa SA z 23 listopada 2016 r.

Głosy krytyczne

- ⌘ „Wydaje się, że zwolennicy zaostrzenia zasad odpowiedzialności za niealimentację w stosowaniu represji karnej upatrują remedium na rozwiązanie problemu niełożenia na utrzymanie osób uprawnionych do alimentów. Należy jednak uważać, aby dla osiągnięcia celów w postaci doprowadzenia do efektywnej egzekucji bieżących i zaległych alimentów, roli prawa karnego nie sprowadzić jedynie do narzędzia, mającego ułatwić egzekwowanie alimentów od osób zobowiązanych”
- ⌘ pismo Pierwszej Prezes SN z 3 października 2016 r.,

Głosy krytyczne

- ⌘ Powyższa zmiana zwiększy istotnie wpływ spraw z art. 209 § 1 k.k. „Ludzie nie płacą alimentów, bo albo nie mają pieniędzy, albo wydają na coś innego, niż alimenty, albo nie mają oszczędności, ani zdolności kredytowej na zaciągnięcie kredytu (nie mają umowy o pracę, bo ukrywają dochody przed komornikiem)”
- ⌘ pismo Prezesa SA w Poznaniu z 22 września 2016 r.

Głosy krytyczne

- ⌘ „treść uzasadnienia projektu ustawy wskazuje na dążenie projektodawcy do zwiększenia ilości osób, wobec których prowadzone są postępowania karne w związku z uchylaniem się od uiszczania alimentów (...) wprowadzenie projektowanych zmian będzie skutkowało zwiększonym wpływem spraw do sądów i w związku z tym konieczne jest zapewnienie w budżecie państwa dodatkowych środków finansowych, z przeznaczeniem w szczególności na obsługę asystencką i urzędniczą”
- ⌘ opinia Krajowej Rady Sądownictwa z 14 października 2016 r.

Głosy krytyczne

⌘ „Proponowana zmiana treści art. 209 k.k. nie przyniesie zakładanej idealistycznie i życzeniowo poprawy efektywności egzekwowania przez osoby uprawnione świadczeń alimentacyjnych oraz nie doprowadzi do wyeliminowania aktualnych i niepożądanych zjawisk w postaci celowego uchylania się osób zobowiązanych do alimentacji od prawnego obowiązku alimentacji poprzez zatajanie uzyskiwanych dochodów i posiadanego majątku, a jedynie spowoduje zwiększenie liczby osób skazanych za niealimentację i osadzonych w zakładach karnych na koszt podatników. Biorąc pod uwagę, że sprawcami przestępstwa z art. 209 k.k. często są osoby ubogie i wyraźnie pozbawione chęci do pracy bądź możliwości zarobkowania, przymus karny nie przyniesie żadnego pozytywnego skutku w tym zakresie. Nie ma żadnego dowodu, iż wola polityczna i nawet słuszne założenia odnoszą jakikolwiek skutek w postaci oddziaływania na społeczeństwo i zmianę postaw poszczególnych osób zobowiązanych do alimentacji”

⌘ pismo Prezesa SA w Poznaniu z 22 września 2016 r

- ⌘ W pierwszej kolejności, w razie bezskuteczności dotychczas podejmowanych środków dochodzenia alimentów w drodze egzekucji cywilnej, należałoby rozważyć poprawę efektywności działania ściągania alimentów poprzez poprawę sprawności i skuteczności egzekucji, racjonalizację systemu opłat egzekucyjnych pobieranych przez komorników sądowych oraz wzmocnienie nadzoru nad działalnością komorników sądowych
- ⌘ pismo Prokuratora Generalnego, sygn. PG V II G 073.2.2016

Głosy krytyczne

- ⌘ Jak do tej pory, nie zidentyfikowano rzeczywistej przyczyny słabej ściągalności alimentów.
- ⌘ Podana przez projektodawcę statystyka nie daje odpowiedzi na pytanie, ile postępowań zostało umorzonych z powodu niezrealizowania znamienia „narażenia osoby uprawnionej na niemożliwość zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych”.
- ⌘ W uzasadnieniu projektu również nie znajdziemy analizy wpływu kryminalizacji uchylania się od obowiązku alimentacyjnego bez względu na to czy dojdzie do przedmiotowego narażenia czy nie na skuteczność egzekucji alimentów.

Głosy krytyczne

- ⌘ Jednym z ukrytych celów projektowanej nowelizacji art. 209 § 1 k.k. – nieujawnionym w uzasadnieniu projektu – może być próba wyeliminowania konsekwencji związanych z wprowadzeniem programu 500+, który w istocie swej mógłby ograniczyć możliwość narażenia na niemożliwość zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, i uniezależnienie odpowiedzialności karnej osoby niewywiązującej się z obowiązku alimentacyjnego od kondycji finansowej osoby uprawnionej
- ⌘ M. Małecki, Przepięstwo niealimentacji w perspektywie zmian, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*, 2016, z. 4, s. 51).

Głosy krytyczne

⌘ W sytuacji, w której występuje skutek narażenia na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych (art. 209 § 1a k.k.), istotne jest, aby sprawca pozostawał na wolności albo mógł skorzystać z systemu dozoru elektronicznego, aby móc naprawić szkodę poprzez zapewnienie tych potrzeb osobie uprawnionej. Tymczasem, w sytuacji wymierzenia mu kary ponad roku pozbawienia wolności zastosowanie SDE nie będzie możliwe (por. art. 43la § 1 pkt 1 k.k.w.).

Głosy krytyczne

⌘ Niewykonywanie obowiązku alimentacyjnego stanowi przestępstwo uregulowane w art. 217 ust. 1 szwajcarskiego Kodeksu karnego: Kto nie wykonuje ciążącego na nim z mocy przepisów prawa rodzinnego obowiązku alimentacyjnego, mimo iż dysponuje on lub mógłby dysponować środkami wystarczającymi dla jego wykonania, podlega – na wniosek – karze pozbawienia wolności do lat trzech lub karze grzywny.

Model szwajcarski

- ⌘ Ściganie sprawcy następuje jedynie na wniosek, przy czym do jego złożenia – z uwzględnieniem interesów rodziny – uprawnione są także odpowiednie organy kantonalne (art. 217 ust. 2). W związku z powyższym, mimo zgłaszanej w nauce krytyki powyższego unormowania ze względu na kontraproduktywność karania „alimenciarzy” w szczególności karą grzywny, art. 217 przypisuje się duże znaczenie psychologiczne.
- ⌘ Wprawdzie tylko 10% skazanych na podstawie tego przepisu wykonuje następnie swoje obowiązki alimentacyjne, jednakże w praktyce wnioski o ściganie jest stosowany jako **środek nacisku i wycofywany po uiszczeniu przez dłużnika zaległości alimentacyjnych.**

Model szwajcarski

- ⌘ Strona przedmiotowa tego przestępstwa obejmuje zaniechanie uiszczenia wymagalnych alimentów. Przesłanką karalności jest istnienie po stronie dłużnika możliwości spełnienia świadczenia
- ⌘ Jeżeli dłużnik jest w stanie uiścić jedynie część alimentów, podlega on karze, jeżeli w całości nie wykonuje obowiązku alimentacyjnego.
- ⌘ Dłużnik podlega odpowiedzialności karnej, jeżeli nie wykonuje obowiązku alimentacyjnego, mimo iż mógłby dysponować wystarczającymi środkami, np. jeżeli umyślnie rezygnuje on z wykonywania pracy zarobkowej.

Model szwajcarski

⌘ Wraz z reformą z dnia 12 maja 2014 r. wprowadzono także dodatkową możliwość zaostrezenia kary za naruszenie obowiązków alimentacyjnych przez orzeczenie wobec osoby uznanej za winną przestępstwa niealimentacji zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych – art. 12 ustawy z dnia 12 maja 2014 r. nr 2014-05-12/07 wprowadzający nowe brzmienie art. 391 bis⁴⁷ belgijskiego Kodeksu karnego.

Zakaz prowadzenia pojazdów

⌘ Marcin Mrowicki

⌘ BRPO

Dziękuję za uwagę.